МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СТАЛИЙ РОЗВИТОК У СОЦІАЛЬНОМУ ВИМІРІ: ГЛОБАЛЬНИМ ПРОБЛЕМАМ – ЛОКАЛЬНІ РІШЕННЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Чернігів, 2 листопада 2011 р.)

Чернігів
Видавець Лозовий В.М.
2012

УДК 330.34(08)
ББК 65.013.я431
С 77

Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського державного технологічного університету27 лютого 2012 р., протокол №2.

С 77 Сталий розвиток у соціальному вимірі: глобальним проблемам локальні рішення [Текст]: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Чернігів, 2 листопада 2011 р.) / за редакцією С.М. Шкарлета, Н.А. Ємець, Л.М. Завацької, І.І. Кичко, Н.І. Кривоконь, Т.І. Сили. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2012. – 304 с.

ISBN 978-966-1647-73-1

У збірник вміщені статті та тексти доповідей науково-практичної конференції "Сталий розвиток у соціальному вимірі: глобальним проблемам – локальні рішення", яка була проведена 2 листопада 2011 року в місті Чернігові.

Розглядаються проблеми сталого розвитку суспільства в умовах глобалізації, висвітлюються соціально-економічні й освітянські питання та проблеми відповідального добробуту (соціальне управління й корпоративна соціальна відповідальність), значна увага приділяється соціальній роботі як чиннику сталого розвитку в Україні та соціальній педагогіці у контексті цих проблем.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто прагне отримати знання з цієї галузі науки.

Підготовку та видання матеріалів конференції здійснено за підтримки проекту "Місцевий розвиток, орієнтований на громаду", який фінансується Європейським Союзом та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні. Думки, висновки та пропозиції, які містяться у цих матеріалах, належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи ПРООН.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За точність викладених фактів відповідальність несе автор.

УДК 330.34(08)
ББК 65.013.я431

ISBN 978-966-1647-73-1

© Колектив авторів, 2012
© Чернігівський державний технологічний університет, 2012

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Шкарлет С.М. Вітальне слово учасникам конференції 7
Сила Т.І. Організація співпраці та управління знаннями в інтересах сталого розвитку суспільства 8
Ємець Н.А. Сталий розвиток як альтернатива негативним наслідкам глобалізації 11
Євдокименко Р.І. Місце України в глобальній соціальній політиці 13
Кичко І.І. Регулювання особистих потреб за умови сталого економічного розвитку....16
Кондиріна А.Г. Гідна заробітна плата населення – основа сталого соціального розвитку суспільства в Україні 19
Гудок Н.О. Досвід реалізації проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Чернігівській області 20
Легецька Л.О. Зміни ціннісних орієнтацій студентів 22
Скорик Т.В. Соціалізація особистості засобами музичного мистецтва 28
Соловій В.І. Екологізація свідомості студентів як результат навчання 32

СЕКЦІЯ 1
ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Величко С. Сутність глобалізації та її вплив на розвиток освіти 36
Дяченко В. Особливості постмодерністських тенденцій у сучасній українській культурі 39
Дрозд О. Роль соціальних цінностей у збереженні безпеки суспільства 43
Захаріна М.І. Цивілізаційні шанси людства у творчості С.Б. Кримського 46
Івашко С. Сучасний стан забезпечення та захисту прав людини в Україні 48
Кирильченко Д. Проблеми модернізації соціальної політики в умовах глобалізації 50
Кошарна М. Туризм як складова сталого розвитку економіки 53
Люта І. Удосконалення потреб як психологічної категорії в контексті сталого економічного розвитку 55
Мірошник Н. Сталий розвиток: проблеми законодавчого забезпечення в Україні 57
Мекшун А.Д. Глобалізація як незворотний процес та її наслідки 59
Піроцький Б. Формування законодавства щодо забезпечення сталого розвитку України 61
Поліщук С. Аналіз потреб як філософської категорії в контексті сталого розвитку 63
Сила В.Г. Соціальна роль громади в умовах трансформації українського суспільства .65
Степаненко В. Проблеми та перспективи медичного обслуговування в сільській місцевості 69
Тарарако В. Здоров'я людини як основа сталого розвитку української держави 71
Чуйченко Г. Сучасна глобалізація 73
Шведюк Ю.В. Соціальні аспекти формування лісонасаджень на засадах сталого розвитку 75
Шевченко В. Проблеми екології та їх вирішення у вітчизняному державному управлінні в контексті сталого розвитку 78
Шеремет Х. Роль ООН у формуванні концепції сталого розвитку 81
Юрковець М. Екологічна безпека як пріоритет сталого розвитку суспільства 84

СЕКЦІЯ 2
СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Артюх А. Соціально-педагогічна діяльність з ВІЛ-інфікованими у всеукраїнській мережі ЛЖВ 87
Галаніна К. Соціальний вимір сталого розвитку у контексті соціального залучення ... 89
Голубочка І.С. Теоретичні засади соціального розвитку дітей-сиріт 91
Гурин К. Розвиток реабілітації людей з обмеженими можливостями 93
Денисенко Ю. Дитина як об'єкт насильства в сім'ї 96
Зубель І. Проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку 99
Кирієнко К. Основні аспекти соціальної адаптації інвалідів в умовах сталого розвитку 102
Купріян А. Профілактика ВІЛ-інфекції серед жінок як умова збереження здорової нації 105
Левенок М.В. Комп'ютерна адикція як соціально-педагогічна проблема 109
Лосіна О. Соціальний супровід прийомної сім'ї 111
Лук'яниця В. Рівні права та можливості жінок та чоловіків: вітчизняний та зарубіжний досвід 113
Марангос А. Особливості профілактичної роботи з дітьми вулиці 116
Михайленко О.В. Робота з обдарованими дітьми як запорука сталого розвитку у суспільстві 119
Науменко Л. Особливості соціально-виховної роботи із засудженими жінками в пенітенціарних закладах 122
Поліканова М. Соціально-педагогічна профілактика конфліктних ситуацій у молодих сім'ях 124
Сидоренко М. Впровадження міжнародного досвіду в практику соціальної роботи України 127
Сіліч Л. Соціальна робота з людьми, що мають фізичні обмеження 131
Сморщок М. Поняття та особливості здійснення захисту прав дітей у соціально-педагогічній діяльності 134
Туровець А. Соціальні проблеми ВІЛ інфікованих і хворих на СНІД 136
Халабуда О. Соціальні проблеми осіб, зайнятих у сфері комерційного сексу 139
Хардін В. Підготовка молоді до шлюбно-сімейних відносин 142
Харлан Л. Соціально-педагогічна робота з людьми зрілого віку, які перебувають у складних життєвих обставинах 144
Шишолік Т. Насильство в сім'ї – насильство в державі 147

СЕКЦІЯ 3
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Ходарченко Н.В. Комплексна модернізація історичного міста як регіональна складова сталого розвитку суспільства 151
Бардаков В. Проблеми оподаткування в Україні 152
Басенко К.О. Проблема високих ризиків незавершення будівництва об'єкта нерухомості 155
Баштан В. Вплив економічних чинників на перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні 157
Бойко Л. Суперечності процесу глобалізації в умовах стійкого розвитку 159
Варивода О. Державна інноваційна політика як фактор сталого розвитку 161
Губська Л. Виклики глобалізації та їх вплив на національний ринок праці 164
Журба А. Демографічні зміни в Чернігівській області за період незалежності та їх вплив на соціальний розвиток 167
Галенко А. Галузева структура виробництва Чернігівської області та шляхи її покращення 170

Гюльмалыева Н. Социально-экономические проблемы устойчивого развития общества в Украине 172
Дмитренко А. Проблематика аналізу соціально-економічних систем в аспекті сталого розвитку....175
Комарицька Ю. Низький рівень житлових умов населення як перешкода досягнення сталого соціального розвитку в Україні 178
Костирко А. Сучасний стан розвитку страхування життя як найважливішої підгалузі особистого страхування 179
Онос Д. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні 182
Пелиньо Л. Економічне зростання – перешкода на шляху до сталого розвитку суспільства в Україні 184
Пьоришкова М. Глобалізація як чинник трансформації соціально-трудових відносин...186
Русманенко О. Структура зовнішньоекономічної діяльності Чернігівського регіону та шляхи її покращення....190
Тхоржевська Н. Транскордонне співробітництво Чернігівської області з суміжними країнами СНД....194
Філіпченко В. Місце страхування в економіці держави....197
Циганок В. Технологічна модернізація як фактор забезпечення економічної стабільності в Україні 199
Ясочко В. Сучасний стан безробіття в Україні та перспективи його подолання 200
Ягельська І. Особливості оподаткування страхових компаній України в контексті сталого розвитку....202

СЕКЦІЯ 4
ОСВІТА В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Безкровна І.П. Потреба в професійній освіті фахівців системи соціального захисту населення в контексті сталого розвитку в Україні....206
Богатирьова Т.В. Проблема формування здорового способу життя в українській науковій літературі....208
Булко К. Освіта в інтересах сталого розвитку: пілотне дослідження веб-ресурсів 210
Власюк О. Я. Формування компонентів готовності майбутніх фахівців до екологічної самоосвіти 211
Волковницька Т.М. Формування професійної компетентності соціальних працівників у контексті сталого розвитку 214
Дрозд Ю. Освіта і сталий розвиток суспільства....218
Дяченко В. Зміна ціннісних орієнтацій людей у контексті сталого розвитку 222
Козинець І.М. Виховання екологічної культури громадян у діяльності організацій товариства «Знання» України....225
Левицька Н.С. Економічна соціалізованість фахівців соціальної сфери як чинник сталого розвитку суспільства....227
Лизак Ю. Глобалізаційні зміни у сучасному суспільстві: вигоди і ризики для вітчизняної освіти....230
Лундяк В. Сталий розвиток і глобальна місія вищої освіти 233
Насінник Р. Проблеми реформування освіти в Україні 236
Острянко Т. Діяльність соціального педагога освітнього закладу як перспектива сприяння сталому розвитку суспільства 238
Панахно Л., Глобалізація та її вплив на розвиток освіти....241
Рень Л.В. Превентивне виховання як джерело сталого розвитку та гармонізації суспільства 245
Чистоклєтова Я. Якісна вища освіта – основа сталого розвитку економіки регіону...247
Шмаргун Т.М. Значення педагогіки вищої школи в умовах сталого розвитку 250

СЕКЦІЯ 5
ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ: СОЦІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Вербицька А. Стратегічне управління в контексті сталого розвитку регіонів 253
Добрыдень М. Укрепление международной валютной системы – одно из важнейших направлений деятельности Международного валютного фонда..... 256
Гуринець Р. Проблема оптимальної моделі взаємовідносин суспільства і держави у контексті сталого розвитку 258
Євчук А. Формування національної інноваційної системи в контексті сталого розвитку 261
Заводенко Ю. Соціальна політика в Україні: проблеми та перспективи 263
Зайцева Е. Фактор времени в принятии управленческих решений 266
Іванова К. Корпоративна соціальна відповідальність: новий досвід в Україні..... 268
Корнієнко М. Соціальне підприємництво в Україні: проблеми та перспективи розвитку..... 271
Лєскова Л.Ф. Соціальна сфера як об'єкт управління та соціального розвитку..... 273
Миргородская А.П., Васильцова Ю. Развитие системы стратегического менеджмента на предприятиях..... 276
Миргородская А.П., Яковец М. Повышение квалификации специалистов по управлению персоналом в корпорации 279
Носач Т. Соціальне підприємництво в підвищенні якості життя найбільш уразливих прошарків населення..... 280
Орешета Ю.В. Досвід успішного об'єднання зусиль людей для реалізації інтересів громади 282
Палькова-Свірчевська Г. Особливості проекту ПРООН /ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Луганській області 284
Патук Я. Напрямки реалізації корпоративної соціальної відповідальності у контексті сталого розвитку 287
Полковниченко Т.В., Деркач В.І. Роль держави та організацій громадянського суспільства в процесі розвитку корпоративної соціальної відповідальності 290
Постол І. Соціальний капітал як ресурс і мета розвитку громади..... 292
Симоненко О. Проблеми суперечливого соціального розвитку та поляризації українського суспільства 295
Шапаренко Н.В. Значення соціальної відповідальності бізнесу та її нагальність для України 297
Шевченко І. Корпоративна соціальна відповідальність і соціальне підприємництво: порівняльний аналіз..... 301

Сила Т.І.,
канд. психол. наук, доцент, декан факультету соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Досягнення мети сталого розвитку суспільства є неможливим без відповідної трансформації суспільної свідомості, усвідомлення, розуміння кожним індивідом сенсу і значення необхідних змін. Відтак, питання соціалізації особистості, зміни орієнтації і змісту освітніх та просвітницьких систем у бік сталого соціального розвитку набувають актуальності та першорядного значення.

Освіта підвищує добробут людини і виступає вирішальним фактором у перетворенні людей на корисних та відповідальних членів суспільства. Освіта є базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок надання особистості можливості втілити свої уявлення про суспільство в життя. Саме така ключова роль надається освіті у головних документах Всесвітніх форумів зі сталого розвитку. Зокрема, у главі 36 «Порядку денного на XXI століття» було проголошено, що освіта є «фундаментом сталого розвитку».

Усвідомлення надважливої ролі освіти в утвердженні ідей сталого розвитку зумовило прийняття у грудні 2002 року Генеральною Асамблеєю Резолюції «Про Декаду ООН з освіти для сталого розвитку, починаючи з 1 січня 2005 року» (2005-2014). У нашій державі постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 634 затверджено «Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 роки».

Освіта для сталого розвитку – це сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, який базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем. У найширшому сенсі, освіта в інтересах сталого майбутнього передбачає підвищення якості базової освіти, переорієнтацію освіти на потреби сталості, просвітницьку діяльність у суспільстві та спеціальну підготовку для різних соціальних груп.

Відтак, базовою передумовою збалансованого розвитку є в достатній мірі фінансована й ефективна освітня система на всіх рівнях, загальнодоступна та така, що розвиває як можливості людей, так і їх добробут. Ключовими в освіті для сталого розвитку є теми пізнання впродовж усього життя, міждисциплінарний підхід, партнерство, полікультурна освіта і наснаження. Навіть у країнах з сильною системою освіти необхідно здійснити переорієнтацію освіти і просвітництва у напрямі сприяння широкому суспільному розумінню, критичному аналізові і підтримці сталого розвитку [2]. Здебільшого йдеться про освіту, що виховує в людині здатність критично мислити і брати на себе відповідальність.

У літературі, присвяченій дослідженню проблем освіти зі сталого розвитку, згадуються «моделі» такої освіти, зокрема:

- філософська (інтерпретація сталого розвитку як необхідного історичного етапу еволюції соціуму, співзвучного ідеям формування ноосфери за В.І. Вернадським);
- технократична (використання досягнень науково-технічної революції для звільнення від екологічно обумовленої залежності розвитку);
- екологічна (жорстка адаптація процесу розвитку до виявлених наукою його екологічних обмежень);
- соціальна (інтерпретація розвитку як послідовної гуманізації суспільства, що включає рівність доступу до природних благ);
- економічна (перебудова діючих механізмів природокористування в напрямі посилення їх екологічно орієнтованих економічних інструментів);

• культурологічна (розвиток через виховання екологічної культури як частини загальної культури, через формування культу природи як вищої цінності цивілізації);

• політологічна (трансформація світополітичних відносин у напрямі зниження ризику озброєних конфронтацій у світі і скорочення пов'язаних з ними витрат природних ресурсів та інших природних благ) [1].

На нашу думку, виокремлення моделей освіти в інтересах сталого розвитку вступає у суперечність з принципами міждисциплінарності та інтегративного підходу. За умови надання переваги певному «освітньому вектору», нівелюється мета інтегративної концепції – сталість і збалансований розвиток, що ґрунтуються на концепті рівноправності (equity), втілені у 5 принципах (Haughton, 1999): «майбутність» (futurity, intergenerational equity) – міжпоколінна рівноправність; соціальна справедливість (intragenerational equity) – внутрішньопоколінна рівноправність; транскордонна відповідальність (transfrontier equity) – географічна рівноправність; процедурна рівноправність (procedural equity) – відкрите і чесне ставлення до людей; міжвидова рівноправність (interspecies equity) – важливість збереження біорізноманітності [3]. Ці принципи дають глибше розуміння ідей сталого розвитку, пов'язують проблеми рівності людей і довкілля, закладають основу відповідального добробуту.

Відтак, основна мета освіти для сталого розвитку у цьому контексті полягає в тому, щоб кожен, незалежно від спеціальності, отримав певні знання та мотивацію для життя відповідно до принципів сталого розвитку. Освіту для сталого розвитку можна розглядати і як загальну перспективу, і як процес, що відбувається у мінливому світі. Довготермінова мета – прожити життя у найкращий можливий спосіб, не наносячи шкоди іншим, природі та суспільству ні в часі, ні в просторі. Від конкретної людини при цьому вимагається вміння діяти для досягнення сталого розвитку, що передбачає наявність відповідних знань, компетенцій, здатностей та мотивації.

Складовими змісту освіти для сталого розвитку є:

- якість життя, соціальна справедливість та рівноправність;
- збереження різноманіття: культурного, соціального та біологічного;
- взаємозв'язок: у суспільстві, економіці та довкіллі;
- усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями;
- громадянська позиція, права та обов'язки громадян;
- потреби та права майбутніх поколінь на якісне життя.

Багато європейських країн (Німеччина, Швеція, Фінляндія, Великобританія та ін.) здійснюють професійну підготовку фахівців зі сталого розвитку. У дослідженні М. Рікмана виділено 12 ключових компетенцій, необхідних фахівцю зі сталого розвитку: системний світогляд та здатність до оволодіння складними ситуаціями; здатність до випереджального та критичного мислення; здатність діяти справедливо та "екологічно"; здатність взаємодіяти у гетерогенних групах; компетенція участі (залученості); здатність до емпатії та зміни перспективи; здатність до міждисциплінарної роботи; компетенція спілкування (комунікації) та використання медіа; здатність до планування та реалізації інноваційних проектів; здатність до оцінювання діяльності; компетенція толерантності до невизначеності та фрустрації [4].

Порівняльний аналіз цих компетенцій із професійно важливими компетенціями фахівців соціальної сфери засвідчує їх значну подібність. На нашу думку, концепція сталого розвитку має тісний зв'язок із завданнями сучасної соціальної роботи, видозмінює контури професійної соціальної роботи у сучасному світі.

Саме тому важливим пріоритетом розвитку факультету соціальної роботи вважаємо впровадження ідей сталого розвитку в навчально-методичну, наукову та організаційно-виховну діяльність на підтримку проголошеної ООН Декади з освіти в інтересах сталого розвитку (ОСР), на період з 2005 до 2014 р.

Відправною точкою для запровадження освітніх ініціатив в інтересах сталого розвитку стало налагодження співпраці з проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», а також приєднання до мережі вишів Програми Балтійських університетів.

Після підписання Меморандуму про співробітництво з Програмою Розвитку ООН у квітні 2010 року, факультет соціальної роботи реалізував низку ініціатив з освіти для сталого розвитку, зокрема:

- у навчальний план підготовки фахівців із соціальної роботи введено дисципліну «Соціальна робота в громаді та місцеве самоврядування», яка включає модуль «Основи сталого розвитку суспільства», а також факультативний курс за вибором студентів «Сталий соціальний розвиток»;

- розроблено програму практики студентів у підрозділах проекту ЄС ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ), де вже 22 студенти факультету пройшли стажування;

- спільно з проектом МРГ проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми сталого соціального розвитку: погляд молоді» (3 листопада 2011 року), надруковано матеріали конференції;

- у березні 2011 року підписано угоду про співробітництво в рамках Програми Балтійських університетів, за підтримки якої у квітні-травні 2011 року викладачі та студенти факультету соціальної роботи взяли участь у міжнародних конференціях, присвячених проблемам сталого ровитку.

У перспективі плануємо розвивати освітній вектор сталого розвитку на факультеті та за його межами. Зокрема, важливим є налагодження партнерства «університет – влада – громада – бізнес – міжнародні організації»; залучення викладачів до розробки та впровадження тренінгових курсів, навчальних програм; проведення міждисциплінарних наукових досліджень; організація спільних заходів: круглих столів, семінарів, нарад, конференцій; посилення мережі вищих навчальних закладів України, що втілюють освітні ініціативи в інтересах сталого розвитку суспільства.

Сталий розвиток суспільства – міждисциплінарна концепція, яка може бути впроваджена у процес підготовки фахівців усіх напрямів та спеціальностей без виключення. Ми будемо раді співпрацювати, ділитися інформацією та досвідом, розробляти та впроваджувати спільні проекти разом з усіма зацікавленими сторонами.

Література: 1. Нєпєіна Г. В. Освіта для сталого розвитку: витоки і перспективи [Електронний ресурс] / Нєпєіна Г. В. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2009_99/ 99-3.pdf. **2.** Education for Change: a Handbook for Teaching and Learning Sustainable Development / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.balticuniv.uu.se/index.php/ component/content/article/124-education-for-change-teaching-materials/336-the-educ-teaching-materials. **3.** Haughton, G. Environmental justice and the sustainable city [Електронний ресурс] / Haughton G. – Режим доступу: http://arroyofilms.com/ftpuser/2nd%20wknd/Haughton.pdf. **4.** Rieckmann M. Developing Key Competencies for Sustainable Development [Електронний ресурс] / Rieckmann M. // Summer School "Implementation of Sustainability into Research and Teaching of Higher Education Institutions in Eastern Europe", Luneburg. – Режим доступу: http://www.leuphana.de/fileadmin/user_upload/Forschung seinrichtun gen /infu/files/pdf/vortraege/Rieckmann_Competencies_and_ Sustainability.pdf..